

Дайрабаева Г.И., Есенбаева К.А*, Молдосанова Н.Д.
аға оқытушы, магистр, М.Әуезов атындағы ОҚУ. Шымкент, Қазақстан
аға оқытушы, М.Әуезов атындағы ОҚУ. Шымкент, Қазақстан
аға оқытушы, И.Раззаков атындағы ҚМТУ. Бішкек, Қырғызстан

КИІЗ БАСТЫРМАЛАУ ӨНЕРІН ИГЕРУ СӘН ДИЗАЙНЫНДАҒЫ РУХАНИ ҚҰНДЫЛЫҚ

Автор корреспондент: karla_1981kz@mail.ru

Түйін: Мақалада киізден жасалған бұйымдарды жасау үшін инновациялық технологияларды қолдану әдістері және олардың рухани және тарихи тәжірибесін сақтайтын ұлттық нақыштағы бұйымдарды жасаудағы рөлі ашылады. Киіздің бірқатар артықшылықтары мен кемшіліктері, оның адам үшін маңызы көрсетілген. Киіз жасау технологиясы-ең көне және сәндік -қолданбалы өнердің бірден-бір әдемі дүниесі. Бұл тек қол еңбегін қамтиды және тоқу және тіпті тоқу құралдары пайда болғанға дейін пайда болды. Соңғы уақытта көптеген қолөнер шеберлері үшін өте танымал. Халықтық қолданбалы өнер-этностың көркемдік өзін-өзі көрсету формаларының бірі, онда мәдени-өркениеттік сәйкестіліктің өзіндік ерекшелігі, қоршаған ортаны эстетикалық түрлендіру әдістері кең және терең бейнеленген. Шеберлер қажетті заттарды, балаларға арналған жұмсақ ойыншықтарды, аксессуарларды, жүннен жасалған үй декорларын жасайды. Қолдан жасалған бұйымдар өзінің бірегейлігімен, бірегейлігімен жоғары бағаланады және суретші шеберінің шығармашылық қиялының көрінісі болып табылады. Соңғы уақытта киіз айтарлықтай өзгерістерге ұшырады. Шеберлер ежелгі дәуірден бастап жаңа тәсілдерді іздеп, олардың көпшілігін тапты! Қазір фелтмейкерлер-киіз шеберлері, интерьер заттарын, картиналарды, сөмкелерді, жиһаздарды, кәдесыйлар мен ойыншықтарды, жылы пальто мен күртешелерді, аса жұқа жеңіл киімдерді жасайды. Әр түрлі заттар мен текстураларды жасауға арналған көптеген технологиялар бар.

Кілт сөздер: қолөнер, фелтмейкер, өндірістік, кәсіпшілік, табиғи материал, нунофелтинг

Кіріспе. Киіз бастырмалау өнері ата-бабамыздан қалған мирас ретінде әдемі дүниелердің бірі. Жалпы, киіз өнерінің шығуы, тарихы, қолданылуы, қазіргі заман ағымында әр түрлі салаларда сұранысқа ие болып жатқандығы көз қуантады. "Киіз" сөзі түріктің "ojlyk" сөзінен шыққан және сөзбе-сөз аударғанда "төсек жапқыш" дегенді білдіреді. Материалдың бұл түрі жүннен жасалған, тоқыма емес әдіспен жасалған тығыз тоқыма массасы болып табылады. Киізден жасалған бұйымдар адамдарға мыңдаған жылдар бойы қызмет етіп келеді және осы уақытқа дейін бұл материал өзектілігін және танымалдылығын жоғалтқан жоқ.

Ұлттық жаңғыру үдерісі тек қазақ тарихына деген қызығушылықтың артуымен ғана емес, сондай-ақ өзіндік салт-дәстүрлердің жандануымен қатар жүреді. Қазақ дәстүрлерінің жандануы бүгінде Қазақстанда тарихи сабақтастықты қалпына келтіру ретінде қабылданады. Адам б.з. д. 40-35 мың жылдан астам жасампаз еңбекпен айналысқан сәттен бастап сәндік-қолданбалы өнердің пайда болуына алғышарттар қалыптаса бастады. Құралдарды жасау біртіндеп форманың интуитивті сезімін дамытып, нығайтты. Ерте палеолит дәуіріндегі қарапайым әшекейлер сәндік функцияны да, утилитарлық функцияны дақтарды, ал соңғысы айқын басым болды – қарапайым ою-өрнектермен безендірілген құралдардың тұтқалары қолында сенімді болды. Адамзатқа сурет салу, мүсіндеу, сүйек пен тас ою дағдыларын игеру үшін ондаған мыңжылдықтар қажет болды. Олар белсенді тұтыну заттарының ортасында, табиғи объектілерде дамыды. Киіз басу тарихы ғасырлар бойы тереңге кетеді. Алғашқы кілем Нұх кемесінде пайда болды деген аңыз бар. Ер адам тоқуды үйренбестен бұрын жүнді илеуді үйренді.

Теориялық бөлім. Киіз Орта Азия халықтарында киіз үй - тұрғын дайындау кезінде пайдаланылды. Киіз үйдің жоғарғы жағы мен қабырғаларының киіз жабынының қалыңдығы тұрғын үйдің ішін жылумен қамтамасыз етіп, киізді су өткізбейтіндіктен және ыстықтан сақтады. Сонымен қатар, киіз-бұл қажет болған жағдайда орамға оралып, басқа

жерге тасымалданып, қайтадан таралуы мүмкін материал. Сол кездегі үлкен бұйымдарды өндіру - мысалы, үйге арналған кенептер - ер адамдар айналысқан, өйткені процесс айтарлықтай физикалық күш - жігерді қажет етеді. Қазіргі уақытта әртүрлі жүннен жасалған бұйымдарды жасау шеберлігі өзінің жаңа туылуын бастан кешуде. Кесу кезінде жануардан адамгершілік жолмен алынған жүн-бұл тірі материал, қазір суретшілер мен шеберлер нағыз ғажайыптар жасайды. Киіз (felt-ағылш., filz-нем., feutre-франц., vilt-голланд.) қазір Еуропадаөте танымал.

Киіз, дәстүрлі идеяларға сәйкес, зұлым рухтар мен жау күштерінен қорғап, жылу мен суықтан құтылды. Киіз үйдің ежелгі тарихы болса да, ол иіру мен тоқудан әлдеқайда кешірек пайда болды, бұл жүн киіз үшін ең жақсы шикізат болып табылатын қойдың салыстырмалы түрде ұзақ өмір сүруімен байланысты. Жабайы қойдың жүні іс жүзінде оралмайды, өйткені оның шашында қабыршақты қабат жоқ, сонымен қатар бір жануардан 3-5 кг жүн алуға болады, ал киіз үй жасау үшін 100-150 кг кетеді.

Киіз басу Памир, Тибет, Кавказ, Алтай, Карпат және Балқан, Батыс Азияның кеңаумақтарында таралған қолөнер екені баршаға мәлім.

Қазақстан аумағында киіз басудың таралуы кездейсоқ емес, өйткені ғасырлар бойы ұлы қазақ даласы өз қалалары мен ауылдарының оазистерінде Ұлы Жібек жолының керуендерін қабылдаған. Жібек жолының негізгі бағыттары Қазақстан Республикасының аумағында елдің оңтүстігі арқылы жатты. Қытайдан сауда керуендері Сайрам, Яссы, Отырар, Тараз қалалары арқылы, одан әрі Орталық Азия, Персия, Кавказ және сол жерден Еуропаға көшті. Мұның бәрі көшпенділердің киізден (киіз үйден) жасалған мобильді тұрғын үйлер, ат киімдері, былғарыдан және киізден жасалған бұйымдар сияқты тарихи жетістіктерін мақтан тұтуына себеп болды. Олар қымыз (бие сүтінен жасалған сусын), аңшы құстармен аң аулау өнерінің, ішекті аспаптардың өнер тапқыштары болды.

Киіз басу - қазақтың дәстүрлі өнерінің ең танымалдарының бірі. Киіз көшпелі қазақ тайпалары мәдениетінің түп тамырына терең бойлап жатыр. Ол тауар ретінде ғана емес, көшпенділердің күнделікті өмірінде таптырмайтын элемент ретінде де қолданылды. Қазақтар киіз үйлерде, түрлі-түсті киіз кілемдермен және тұрмыстық заттармен безендірілген киіз үйлерде тұрды, киізде ұйықтады, киіз киім киді, жылқыларды киізбен жапты. Ол зұлым рухтар мен жау жебелерінен қорғап, жылу мен суықтан құтылды. Киіз басу өнері ұрпақтан-ұрпаққа беріліп келеді. Қазіргі уақытта Қазақстанда осы қолөнердің жандануы жүріп жатыр. Киіздің табиғилығы, экологиялылығы, жеңілдігі мен қолайлылығы, сондай-ақ қой жүнінің денсаулыққа пайдалы қасиеттері бүкіл әлемде жоғары бағаланады.

Дегенмен, дәстүрлі кәсіпшілік өнімдері ең алдымен көшпелі және жартылай көшпелі мал шаруашылығының сұраныстарына жауап беруді жалғастырды. Қазақ қоғамында қолөнер өндірісінің ерлер мен әйелдерге нақты бөлінуі байқалды. Ерлердің құрамына темір ұстасы, зергерлік бұйымдар, ағаш ұстасы, былғары, сүйек кесу, тас кесу сияқты қолөнер түрлері кірді, ал әйелдердің құзыреті жүнді өңдеу, тоқу, кесте тігу, тоқу және т. б. Ағаш өңдеу қолөнері халыққа үй шаруашылығын және күнделікті өмірді енгізу үшін қажет көптеген заттарды берді. Ағаш шеберлері дайындаған аса құнды өнім киіз үй қаңқасының көптеген элементтері болды.

Көшпелі тұрғын үйдің (кереге), күмбезді тіреулердің (уық), шеңбер-шыңырау (шаңырақ), есік (есік) негіздерінің жылжымалы секцияларын жасау айтарлықтай біліктілікті талап етті. Киіз үйдің ағаш бөліктерін өндіру әсіресе орманға бай Қазақстанның солтүстік аудандарында, атап айтқанда, Көкшетау уезінде кең тараған. Кейбір ағаш элементтер, еңалдымен есіктер мен дөңгелек шыңдар ою-өрнекпен жабылған. Күрделі оюлармен, негізінен өсімдік оюының элементтерімен ағаш жиһаз заттары: азық-түлік пен ыдыс-аяқты сақтауға арналған лари (кебеже) және шкафтар (асадал), киімге арналған ілгіштер (адалбакан), кереуеттер (төс-ағаш), сондай-ақ әртүрлі ағаш ыдыстар мен басқа да тұрмыстық заттар жабылған. Екіншіліктің дамуымен ағаштан жасалған жерді өңдеуге және егін жинауға арналған құралдарға қажеттілік артты. Ағаш шеберлерінің

қолөнерінде ер-тоқым өндірісі маңызды болды. Көшпелі шаруашылықтың қажеттілігі тасылатын шикізатқа негізделген және ат әбзелдерінің, үзеңгілердің, ат әбзелдерінің барлық түрлерін жеткізетін ұсталық өндірісін де (ұсталық) қанағаттандырды. Сондай-ақ, егістік құралдарының металл бөлшектері, орамалар, пышақтар және т.б. ішкі нарыққа арзан зауыттық тауарлардың көптеп келуіне байланысты дәстүрлі темір ұстасының көлемі мен маңызы төмендеді. Киіз бұйымдарын жасау кезінде табиғи бояғыштар бір-бірімен жақсы үйлесіп, халық шеберлеріне түрлі-түсті бояғыштарды қолдана отырып, түрлі-түсті дәстүрлі өрнектер жасауға мүмкіндік берді. Киіз әдетте әртүрлі қалыңдықтағы панельдер түрінде жасалды. Жіңішке киіз бас киім ретінде пайдаланылды, қалыңдан сауыт, аяқ киім, киіз үй мен жылқыларға арналған жабындар жасалды. Киізді безендірудің және сәндеудің бірнеше әдістері белгілі: үлгіні илеу; киізбен, матамен, терімен аппликация; сәндік тігісті қолдана отырып киізбен қаптау (мозаикалық әдіс); киізге кесте тігу, бисермен және қабықпен безендіру; киізге сурет салу және т.б. олардың негізгілері бүгінгі күнге дейін сақталған. Тұрмыстық киізден жасалған бұйымдарды өндіру технологиясы, мысалы, киізден жасалған киіз кілем, өте қарапайым болды: жүн қабаттарға салынып, олардың біріне кілемнің ою-өрнектері кірді, ал екінші қабаты оның негізі болды. Содан кейін жүн сабынды ыстық сумен суланған (үйде жасалған сабын майдалап туралған және суда ерітілген) және қабаттарды жылжытпауға тырысып, алақанмен сыланған.

Киіз-бұл арнайы технологиямен өңделген жүн және одан жасалған бұйымдар. Үйді жылыту қажеттілігінен туындаған бұл ежелгі қолөнер көптеген халықтардың көшпелі өмір салтына байланысты. Уақыт өте келе киіз үй тек қана киіз үйлерде емес, сондай-ақ отырықшы үйлерде де салттық рәсімдер мен сәндік бұйымдарда белсенді қолданылады.

Көшпелі халықтардың діни материалы - киіз, бүгінде еңезекті және заманауи материалдардың біріне айналды. Бұл экологиялық, қарапайым, пластикалық, көп функциялы. Одан заттар қолмен жасалады және қолдың жылуын көтереді.

Киіз бұйымдар халыққа өзінің түп-тамырын еске сала отырып, қазақтардың мәдени құндылықтарын айқын көрсетеді. Киізден жасалған бұйымдардың кең тізімі. Бұл киіз үйлермен жабылған жиналмалы құрылымды білдіретін якуттардың, моңғолдардың, қырғыздардың тұрғын үйлері. Бұл киіз үйді толтыратын тұрмыстық заттар – тоқылмаған кілемдер, төсектердің негізі, киім және аяқ киім, бас киімдер, әртүрлі сөмкелер, орамалдар, жануарларға күтім жасайтын заттар. Көптеген халықтар үшін, әсіресе көшпелі халықтар үшін киіз өмір бойы адамға қызмет еткен тоқыма бұйымдарының негізгі түрі болды. Қазіргі заманғы қолөнершілер киізден түрлі сәнді киімдерді жасайды: куртқалар, тақырыптар, орамалдар, шарфтар, бас киімдер. Сөмкелер, шаш қыстырғыштары, зергерлік бұйымдар (киізбен танысу әдетте осыдан басталады), тәпішке және аяқ киім өте танымал.

Үйге арналған сәндік заттар — гүлдер, вазаларға арналған әшекейлер және т.б. өндірісі де кең таралған. Жеке бағыт-бұл магадан, ең алдымен табиғи жібектен киіз жасау. Бір-бірімен оңай байланысатын, бірақ сонымен бірге басқаша әрекет ететін екі табиғи материалдармен жұмыс істеудің бұл әдісі сізге ерекше және таңқаларлық әдемі заттарды алуға мүмкіндік береді.

Киіз-өте икемді және жан-жақты материал. Ежелгі тарихына қарамастан, ол жанкүйерлерді көбірек тартады, өйткені киіз экологиялық таза, ал қазіргі қоғам табиғи заттар мен маталарды жақсы көреді.

Киіздің танымалдығы тек жаңарып келеді және бұл «қолмен иленген» материалдың болашағы зор. Бүгінгі таңда оның бір технологиясының ішінде киіз жасаудың бірнеше техникалық әдістері ерекшеленеді. Дәл осы техниканың көмегімен шебер көптеген түрлі және ерекше киіз бұйымдарын жасай алады. Олардың ішінде ең көп тарағандары – киіз жасаудың үш технологиясы: тегіс технология кілемдер, панельдер, киіз үйлерге, көрпелерге арналған материалдар алу үшін қолданылады; жіксіз әдіс таралған жүнмен қапталған киім моделінің картон жақтауын кесуді қамтиды, ал төсеу процесі дәл осылай жүзеге асырылады; көлемді технология сфералық заттарды – шарлар, жеміс – жидектер, ойыншықтар жасауға мүмкіндік береді.

Киіз өндіру технологиясының жоғары сапасы мен жетілдірілуі көбінесе дәстүрлі техникаларға және қазіргі заманғы суретші-шеберлердің киізден жасалған композициялар мен сәндік-қолданбалы өнер бұйымдарын жасаудың бірегей (дәстүрлі емес) тәсілдерін ойлап табумен белсенді жұмыс істей отырып, оларды одан әрі шығармашылық тұрғыдан қайта ойластыруына міндетті.

Киіз басу өнері әр өңірде өзінің ерекшелік технологиясымен өңделіп отырған. Оңтүстік өңірінде киіз басу мынадай кезеңдерден өткен: 1. Жүнді қопсыту; 2. Қоспаны араластыру және майлау; 3. Негіздерді дайындау; 4. Негіздерді тығыздау және сіндіру; 5. Әрлеу.

Құрғақ илеу үшін қажетті материалдар мен құралдар:

1. Ине. Инелерде оларды жіктеуге болатын бірнеше параметрлер бар: қалыңдығы, көлденең қимасы, тістердің саны

Қалыңдығы (мөлшері) негізгі параметр болып табылады. Қалың инелер бастапқы кезеңде қолданылады, олар әдетте объектінің бастапқы пішінін құрайды, негізгі кезеңде орташа қалыңдықтағы инелер, ал пішіндер мен сызықтар жұқа инемен аяқталады. Құрғақ илеуге арналған инелер секцияның бірнеше түрінде болады. Негізгі: үшбұрышты, тәж, жұлдыз тәрізді. Үшбұрышты қимасы бар инелер өніммен негізгі жұмыс кезеңінде қолданылады. Саңылаулар бүкіл жұмыс бетіне таратылады, ал пішіннің қарапайымдылығы иненің өнімге өтуін жеңілдетеді, құлау процесін тездетеді. Жұлдызды бөлім негізінен жұмыстың соңғы кезеңінде қолданылады, мысалы, өнімнің бетін жылтырату қажет болған кезде. Тәжі бар қимасы бар инелер тек ұштың соңында ғана кесіледі. Осының арқасында ине өнімді деформациялай алмайды, сәйкесінше сәндік элементтерді, өрнектерді өнімге құю үшін қолданылады.

2. Ине ұстағыш. Ине ұстағыш-бұл әдетте ағаштан немесе пластиктен жасалған қалам, оған бір-бірден бірнеше ине салынған. Киіз басу-әлемдік мәдениеттің жарқын, ерекше құбылысы, сонымен бірге қалыптасқан дәстүрлерге және жаңа технологияларды дамытудың айтарлықтай әлеуетіне ие.

Қазіргі заманғы танымал құю әдістеріне шибөрі техникасы кіреді, ол құрғақ және дымқыл филцингті, сондай-ақ тігуді (батик техникасымен жақсы үйлеседі) қамтитын аралас әдіс болып табылады.

Nuno-felting немесе Nuno-киіз (nuno felting) –бұл термин жүнді матаға «орау» әдісі деп аталады (Nuno-жапон матасы). Бұл фелтинг техникасының атауы жапондық тамырларға ие болса да, ол өткен ғасырдың соңында Австралияда дамыған.

Бастапқыда киізден жасалған бұйымдар жеке немесе отбасылық пайдалануға арналған. Олар қарапайым және тек утилитарлық болды. Ғасырлар бойы айтарлықтай өзгеріссіз өтуге мүмкіндік берген олардың таңғажайып өміршеңдігін мойындау керек. Дүниетанымның, климаттық және тұрмыстық жағдайлардың ерекшеліктері өнімнің ерекше ерекшеліктерін қалыптастырды.

Рулық қоғамдастықтың жойылу процестері, бір жағынан, кейде ішінара, кейде өнімдердің семантикалық жүктемесін толығымен жоғалтуға әкелді, екінші жағынан, олар сыртқы іске асыруға бағытталған қолөнердің дамуын күшейтті. Шебер-қолөнершінің өңделген материалдың мәнін терең түсінуі заттарды-құбылыстарды, заттарды сәндік-қолданбалы өнердің керемет, аяқталған туындысы ретінде жасауға мүмкіндік береді, ол қолданылатын материалдың табиғи қасиеттерін айқын және дәл көрсетеді. Бүгінгі таңда қолөнер мен қолөнерді Ұлттық мұра санатына сенімді түрде жатқызуға болады, оны сақтау, сақтау және көбейту керек.

Жаһандану дәуірінде мемлекет үшін бұл міндет өте өзекті болуға тиіс, өйткені сәндік-қолданбалы өнер ұлттық бірегейлікті сақтауға көмектеседі.

Нәтижелер мен талқылау. Қазақтың бұл әдемі дүниесін жаңғыртуда және оны киімде қолдануда Отандық дизайнерлер көп жұмыс атқарды. Ұлттық құндылығымызды дәріптеп шетел фейшн сән әлемінде киізден бастырмалау техникасымен қыз-келіншектерге, ерлерге арналған киім үлгілерін паш етті. Отандық өнімдерден оның

ішінде киіз басу технологиясын меңгеріп жұмыс жасап жүрген дизайнерлердің бірі:

Ая Бапани - қазақстандық киіз басудан белгілі жас дизайнер. Қазір дизайнер өзінің «Ауа Варани» брендімен жұмыс істейді. Өз шабытын тарих, этнография, өнерден тартады. Ол, қазақ ұлттық стилінің элементтерін көшіріп қана қоймай, ұлттық өнердің мәнін де жеткізеді, ол силуэтте, түстерде және топтамадағы әрбір бейненің үйлесімінде көрініс табады. Қазақ халқының бай мәдениеті жас әрі талантты дизайнердің этникалық шығармаларындағы басты көрініс болды. Ол өзі туралы жақында ғана мәлімдеді, бірақ оның киізден жасалған коллекциялары шетелдік дизайнерлерді жігерлендіріп, қазақстандық жұлдыздардың сүйікті брендіне айналды. Қазақстан аумағын мекендеген көшпелі халықтарға да жүн илеу құпиясы белгілі болды.

Киіз илеу технологиясын қазіргі кезеңде жан-жақты терең зерттеп, оның денсаулыққа да пайдалы жақтарын айтуда. Ертеректе киізден киіз үйлер, кілемдер, киім мен тұрмыстық заттар, аяқ киім жасалды. Қалыңдықтың себетіне міндетті түрде киіз үй, текеметтер, сырмақтар, аяққап (заттары сақталған чемодандар) кірді. Сәукеленің ішкі жағы да киізден жасалған. Дәстүрлер ұрпақтан-ұрпаққа беріліп келеді. Халық емшілері жалаң аяққа киізден жасалған тәпішке киюге кеңес береді. Сондай-ақ, мұндай төсенішті кереуеттің жанына қою жақсы. Киіз жалаңаяқтың түбін жүн түктерінің микроколдары есебінен уқалайды. Ланолин – жүн құрамындағы жануар балауызы-ревматикалық, буын және бұлшықет аурулары үшін, сондай-ақ остеохондроз, ортопедиялық аурулар үшін медициналық жақпаушын негіз. Тағы жүн жүйкені тыныштандырады, тамырларды кеңейтеді. Киізден жасалған киім мен аяқ киім жылуды жақсы сақтайды, қан айналымын жақсартады.

Киіздің бірқатар артықшылықтары бар, ең маңыздылары:

- Беріктік: мата сүртілмейді, созылмайды, зақымдану қиын;
  - Экологиялық таза: киіз-бұл табиғатқа да, адамға да зиян тигізбейтін табиғи материал;
  - Бактерияға қарсы қасиеттері: микробтар, саңырауқұлақтар немесе қалыптар ұшада басталмайды;
  - Жылу өткізгіштік: материал ылғалды жақсы сіңіреді және аязға жол бермейді. Бұл әсіресе құрылыста (оқшаулау ылғал мен сызбаларға жол бермейді) және қысқы аяқ киім өндірісінде өте маңызды;
  - Жұмсақтық және антистатикалық қасиеттері;
  - Жеңілдік: айтарлықтай тығыздықта киіздің салмағы аз, тозған кезде ол ысқыламайды немесе шаршамайды;
  - Төмен баға: өндіріс кезінде қымбат жабдық пайдаланылмайды, сондықтан қорытынды баға төмен.
- Артықшылықтардың көптігіне қарамастан, материалдың кейбір кемшіліктері бар:
- Егер дұрыс күтім жасалмаса, заттар кішірейуі мүмкін;
  - Жоғары сіңіргіш қасиеттеріне байланысты киіз ұзақ уақыт кебеді;
  - Киіз көбелектерге өте тартымды, сондықтан оны қол жетімді емес жерде сақтау керек.

Қорытынды. Қазіргі уақытта киізден жасалған кілемдерге аз көңіл бөлінеді, өйткені жұмыс көп уақытты қажет етеді және көп уақытты қажет етеді, өйткені ХХ-ХХІ ғғ.бұл қазіргі заманғы инновациялық технологиялардың ғасырлары, онда уақыт өте тез ұшады және өнімділік өткен ғасырларға қарағанда 2-3 есе көп болуы керек, адамдарда уақыт жетіспейді. Бірақ біздің жастар бір орында тұрмайды және бізді жаңа идеялармен қуантады, сән дизайнерлері жоғары сән әлеміне есік ашады.

Дизайнерлер киізден жасалған костюмдерімен көрерменді өзінің жылы түсімен, классикалық түс схемасымен, формаларының қарапайымдылығы мен ыңғайлылығымен қызықтырады. Мен мұндай костюмдермен жүруге қарсы болмас едім, өйткені олар ерекше және жаппай өндіріске енбейді. Айтпақшы, костюм сөзі (итал. Costume – әдет-ғұрып, әдет-ғұрып) - адамның әлеуметтік, ұлттық, аймақтық тиістілігін, оның жынысын, жасын,

кәсібін көрсететін, бір ой мен мақсатпен біріктірілген киім заттары мен элементтерінің белгілі бір жүйесі. Костюмнің маңызды функциясы – бұл белгі, өйткені костюм коммуникацияның ерекше түрі, яғни. Ол айналасындағыларға адам туралы ақпаратты хабарлайды: оның әлеуметтік мәртебесі, саяси құмарлықтары, діни көзқарасы, эстетикалық талғамы, және біздің жағдайда, ұлттық мәдениетте, егер адам өзінің ұлттық костюмінде болса, өзін құрметтей бастайды.

Сурет 1,2,3 - Қазіргі заманауи киізден жасалған дизайнерлік модель

Киім дизайнері өз идеяларын, ең алдымен киім үлгілерінде, ал шығармашылық тұжырымдамасын маусымдық киім топтамаларын үнемі көрсету қажеттілігімен байланысты сән көрсетілімі түрінде ұсынады. Осылайша, бұл нәрсе жалпы өмір салтының көрінісі, ал киізден жасалған киім – бұл адамның және оның өмір салтының көрінісі. Халықаралық деңгейге шығу үшін жастарымызды қолдаудың уақыты келді деп ойлаймын.

Менің ойымша, біздің мақтан тұтатын халқымыз өзінің адамгершілік және моральдық негіздерімен лайықты өмір сүрді және өмір сүреді, және қазіргі әлемде рухани бағытында өз жастарын тәрбиелеп, оларды ұмытуға болмайтын өткеннің бір бөлігін қалдырады.

Киіз басу-әлемдік мәдениеттің жарқын, ерекше құбылысы, сонымен бірге қалыптасқан дәстүрлерге және жаңа технологияларды дамытудың айтарлықтай әлеуетіне ие.

Қазіргі заманғы киіз басу көптеген ұрпақтардың шығармашылық әзірлемелерін белсенді пайдалана отырып, көптеген ғасырлар бойы жинақталған тәжірибеге сүйенеді.

Киізден жасалған бөлшектерді киімдегі тығыздағыштардың құрылымдық элементі ретінде пайдалану жылу қорғау қасиеттерін жақсартуға, силуэтті және үлбір киімдерінің стильдік шешімін сақтауға, бұйымның бүкіл пайдалану мерзімішінде конструкциялық шешімді сақтауға ықпал етеді. Киіз төсеніштердің икемділігі мен икемділігін арттыру үшін жүн талшықтарының екі қабатты диагональды орналасуын қолдануға болады.

Киіз басудың заманауи технологияларының арқасында киімді жобалау процесінен синтетикалық тоқыма немесе тоқылмаған материалдардан жасалған қолданбалы бөлшектерді пайдаланудың классикалық технологияларын қолдануды алып тастауға болады.

Киіз басу процесі классикалық және инновациялық бағыттардың синтезінің бірі киімді жобалау процесін дамытуда мысалы болып табылады. Киіздің бірегей ерекшеліктері әртүрлі қасиеттері мен сәндік дизайны бар әртүрлі мақсаттағы бұйымдарды жасауға мүмкіндік береді.

Әдебиеттер тізімі

1. Жанибеков Ө. Қазақ киімі. Алматы: Өнер, 2005. 109 б.

2. Бернюкова А.С. Применение технологий войлоковаления в изготовлении современной одежды // Международный студенческий научный вестник. 2017. № 6
3. Масалимов Т.Х., Ахадуллин В.Ф. Художественный войлок: учеб.пособие. Уфа, 2007. 141 с.
4. Бойко Е. А. Изделия из войлока «Издательство АСТ», «Издательство Астрель». М, 2011.
5. Зайцева А. Войлок и фетр. Большая иллюстрированная энциклопедия// Издательство: "Эксмо". 2011. 208 с.
6. Ковылина А.// Идеи для валяния// Украина, 2010. 30 с.

Аннотация: В статье раскрываются применение инновационных технологий для создания изделий из войлока и их роль в создании изделий с национальным колоритом, сохраняющий свой духовный и исторический опыт. Перечислены ряд достоинств и недостатков войлока, его важность для человека. Технология изготовления войлока - одна из самых древних. Она предполагает исключительно ручной труд и появилась задолго до появления ткацких станков и даже вязальных инструментов. В последнее время очень популярна техника валяния для многих мастеров-прикладников. Народное прикладное творчество - одна из форм художественного самовыражения этноса, в котором емко и глубоко запечатлено своеобразие культурно-цивилизационной идентичности, приемы эстетического преобразования окружающей бытовой среды. Мастера создают необходимые вещи, мягкие игрушки для детей, аксессуары, предметы домашнего декора из валяной шерсти. Изделия ручной работы высоко ценятся своей уникальностью, неповторимостью и представляют собой воплощение творческой фантазии мастера художника. В последнее время войлок претерпел существенные изменения. Мастера с давних пор искали новые подходы и новые технологии к валянию и нашлось их не мало. Современные фелтмейкеры это мастера войлочного дела, которые создают предметы обихода, интерьера, картины и сумки, игрушки, мебель, сувениры, теплые пальто и куртки, тончайшую легкую одежду. Инновационных технологий для создания предметов и различной фактуры много.

Ключевые слова: ремесло, фелтмейкер, производство, промыслы, природный материал, нунофелтинг

Abstract: The article reveals the use of innovative technologies for the creation of felt products and their role in the creation of products with a national flavor, preserving its spiritual and historical experience. A number of advantages and disadvantages of felt, its importance for humans are listed. The technology of making felt is one of the most ancient. It involves exclusively manual labor and appeared long before the appearance of looms and even knitting tools. Recently, the felting technique has been very popular for many applied craftsmen. Folk applied art is one of the forms of artistic self-expression of an ethnic group, in which the originality of cultural and civilizational identity, methods of aesthetic transformation of the surrounding household environment are succinctly and deeply imprinted. Craftsmen create the necessary things, soft toys for children, accessories, home decor items from felted wool. Handmade products are highly valued for their uniqueness, uniqueness and represent the embodiment of the creative imagination of the master artist. Recently, felt has undergone significant changes. Masters have been looking for new approaches to felting for a long time and found a lot of them! Now feltmakers are masters of felt, creating interior items, paintings, bags, furniture, souvenirs and toys, warm coats and jackets, the thinnest light clothes. There are many technologies for creating various objects and textures.

Keywords: craft, feltmaker, production, craft, natural material, nunofelting